

‘... อวิชชาจะเป็นเหตุด้วยแล้วเป็นปัจจัยด้วย
นี่เราท่านทั้งหลาย เป็นหญิงเป็นชาย
เป็นคฤหัสถ์บรรพชิต เกิดมาได้อย่างนี้
ความเกิดอนันต์แหละเกิดแต่เหตุ ไม่ได้เกิดแต่อื่น
ไม่ว่าสิ่งอันใดทั้งสิ้นต้องมีเหตุเป็นแดนเกิดทั้งนั้น
ถ้าไม่มีเหตุเกิดไม่ได้ ...’

รวมพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

กัณฑ์ที่ ๔๘

ธรรมทั้งหลายเกิดแต่เหตุ

๓๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ ทน)

เย ธมฺมา เหตุปฺปภา
เตสฺมจ โย นิโรธํ จ
อริยํทํทํ สํญฺญา
อโธ สญฺญา จ สงฺขารํ
อุปฺปชฺชนฺติ นิรุชฺฌนฺติ
เอเต ธมฺมา อนิจฺจา
เอตตฺตานํปิ ปาจํ
ปฏฺิพฺเชถ เมธาวิ

เตสํ เหตุํ ตถาคโต
เอวํทํ มหาสมฺโณ *
รูปญจ เวทนา ตถา
วิญญานญฺจาติ ปญฺจิเม
เอวํ หุตฺวา อภาวโต
ตาวกาลีกตาทิโต
อตถํ อญฺญา ยํสาธุกํ
อโหมํ จีวํติ ยถาติย **

* วิ.ม.(บาลี) ๔/๖๕/๗๔

** ส.ม. ๒๕๔

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา เริ่มต้นแต่ความย่อย่อธรรมเทศนาของพระบรมศาสดา พระองค์ได้รับสั่งด้วยพระองค์เองว่า ธรรมทั้งหลายเกิดแต่เหตุ ไม่มีเหตุแล้วธรรมก็เกิดไม่ได้ นั่นเป็นข้อใหญ่ใจความทางพระพุทธศาสนา ผู้มีปัญญาจะพึงได้สดับในบัดนี้ ตามวาระพระบาลีที่ยกขึ้นไว้ในเบื้องต้นว่า **เย ธมฺมา เหตุปฺปภา เตสํ เหตุํ ตถาคโต เตสฺมจ โย นิโรธํ จ เอวํทํ มหาสมฺโณ** ธรรมทั้งหลายเกิดแต่เหตุ พระตถาคตเจ้าทรงตรัสเหตุของธรรมเหล่านั้น และความดับเหตุของธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณเจ้าทรงตรัสอย่างนี้

นี่เนื้อความของพระบาลีแห่งพุทธภาษิต คลีความเป็นสยามภาษาอธิบายว่า คำว่าเหตุ นั้น ในสังคหะแสดงไว้ ฝ่ายชั่วมี ๓ ฝ่ายดีมี ๓ ดังพระบาลีว่า **โลกเหตุ โทสเหตุ โมเหตุ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ** มีเหตุ ๓ ดังนี้ เพราะท่านแสดงหลักไว้ตามวาระพระบาลีที่ยกขึ้นไว้ละ ท่านแสดงหลักยกเบญจขันธ์ทั้ง ๕ มีอริยชา

เป็นปัจจัย วางหลักไว้ดังนี้ อวิชชาที่หิ สมภูตา รูปฌ เวทนา ตถา อโกล
สญญา จ เวทนา วิญญานญจาติ ปญฺจิเม เบญจขันธ์ทั้ง ๕ เหล่านี้ คือ รูป
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน เกิดพร้อมแต่ปัจจัยทั้งหลายมีอวิชชาเป็นต้น เกิด
อย่างไร เกิดแต่เหตุ เกิดพร้อมแต่ปัจจัยทั้งหลายมีอวิชชาเป็นต้น ดังในวาระพระบาลี
ที่ท่านวางเนติแบบแผนไว้ว่า อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร อวิชชาปจฺจุยา สงฺขารา
ดังนั้นเป็นต้น อวิชชาความรู้ไม่จริง มันก็กระวนกระวายนิ่งอยู่ไม่ได้ ความรณหาความรู้จริงนั้น
แหละมันก็เกิดเป็นสังขารขึ้น รู้ดี รู้ชั่ว รู้ไม่ดีไม่ชั่ว เข้าไปว่า

อวิชชาปจฺจุยา สงฺขารา อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้
เกิดวิญญานความรู้ เมื่อมีความรู้ขึ้นแล้ว วิญญานเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป มันก็ไป
ยึดเอานามรูปเข้า นามรูปเป็นปัจจัยให้เกิดสพายตนะ มีนามรูปแล้วก็มีอายตนะเข้า
ประกอบ อายตนะเป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ เมื่อมีอายตนะเข้าแล้วก็รับผัสสะ ผัสสะ
เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา ความอยากได้ดิ้นรน กามตัณหา
ภวตัณหา วิภวตัณหา ตัณหาขึ้นแล้วเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทานความยึดถือ อุปาทานมี
ขึ้นแล้วเป็นปัจจัยให้เกิดภพ ก็ยึดถือภพต่อไป กามภพ รูปภพ อรูปภพ ภพเป็น
ปัจจัยให้เกิดชาติ เมื่อได้ภพแล้วก็เกิด เป็นมนุษย์ก็ดี เป็นสัตว์เดียรัจฉานก็ดี ๔
กำเนิด เกิดด้วยอณฺทชะ เกิดจากสังเสทชะ อุปปาทิกะ เกิดด้วยชลาพุชะ สังเสทชะ
เหงื่อไคล อณฺทชะเกิดเป็นฟองไข ชลาพุชะเกิดด้วยน้ำ พวกมนุษย์ อุปปาทิกะลอย
ขึ้นบังเกิด อย่างพวกเทวดา สัตว์นรก นี้อุปปาทิกะ นี้ที่เกิดขึ้นได้เช่นนี้ก็เพราะอวิชชา
นั่นเอง ไม่ใช่อื่น ถ้าอวิชชาไม่มีแล้วเกิดไม่ได้ อวิชชานะเป็นเหตุด้วยแล้วเป็นปัจจัยด้วยนี้เรา
ท่านทั้งหลาย เป็นหญิงเป็นชาย เป็นคฤหัสถ์บรรพชิต เกิดมาได้อย่างนี้ ความเกิดอันนี้แหละเกิด
แต่เหตุ ไม่ได้เกิดแต่อื่น ไม่ว่าสิ่งอันใดทั้งสิ้นต้องมีเหตุเป็นแดนเกิดทั้งนั้น ถ้าไม่มีเหตุเกิดไม่ได้
นี่พระองค์ทรงรับรองไว้ตามวาระพระบาลีในเบื้องต้นนั้น

เมื่อเป็นเหตุเกิดขึ้นเช่นนี้ ท่านวางหลักไว้อีกว่า อุปฺปชฺชนฺติ นิรุชฺฌนฺติ มี
ดับ มีเกิดดับ เกิดดับนี้เป็นตัวสำคัญ ไม่ใช่เกิดฝ่ายเดียว มีเกิดแล้วมีดับด้วย ความ
ดับนั้น อวิชชาไม่ดับสังขารก็ดับไม่ได้ สังขารไม่ดับวิญญานก็ดับไม่ได้ วิญญานไม่
ดับนามรูปก็ดับไม่ได้ นามรูปไม่ดับอายตนะก็ดับไม่ได้ อายตนะไม่ดับผัสสะก็ดับไม่ได้
ผัสสะไม่ดับเวทนาจับไม่ได้ เวทนาไม่ดับตัณหาก็จับไม่ได้เหมือนกัน ตัณหาไม่ดับ
อุปาทานก็ดับไม่ได้ อุปาทานไม่ดับภพก็ดับไม่ได้ ภพไม่ดับชาติก็ดับไม่ได้ ชาติเป็น

ตัวสำคัญ ไม่หมดชาติหมดภพ นี่เขาต้องดับกันแบบนี้ เมื่อดับก็ดับเป็นลำดับไป
 อย่างนี้ ได้วางตำราไว้ว่า อวิชชาขยเตว อเสสวिरาคนิโรธ สงฺขารนิโรธา สังขาร
 ดับ วิญญานดับกันเรื่อยไป จนกระทั่งถึงชาติโน้น ดับกันหมด ท่านจึงได้ยกบาลีว่า
 อุปฺปชฺชนฺติ นิรุชฺฌนฺติ ย่อมเกิดย่อมดับดังนี้ อุปฺปชฺชนฺติ นิรุชฺฌนฺติ เกิดดับ
 หมดทั้งสากลโลก เกิดดับเรื่องนี้พระปัญจวัคคีย์รับว่า ได้ฟังพระปฐมเทศนาธัมมจัก
 กัปปวัตตนสูตรของพระบรมศาสดา รับรองที่เดียวตามวาระพระบาลีว่า อายสมฺโต
 โภกฺขญฺญสฺส วิรชํ วิตมลํ ธมฺมจกฺขํ อุทฺปาติ ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพหนฺตํ
 นิโรธธมฺมหนฺติ ว่า วิรชํ วิตมลํ ธมฺมจกฺขํ ความเห็นธรรม ธมฺมจกฺขํ ความเห็น
 อันปราศจากธุลีมลทินได้เกิดขึ้นแล้วแก่ผู้มีอายุชื่อว่าอัญญาโกณฑัญญะ เห็นอะไร เห็น
 เกิดดับนั่นเอง

ยงฺกิญฺจิ สมุทฺยธมฺมํ สพฺพหนฺตํ นิโรธธมฺมํ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดเสมอ
 ดับไปเสมอ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา มีความดับไปเป็นธรรมดา สิ่งทั้ง
 ปวงนั้นดับไป สพฺพหนฺตํ นิโรธธมฺมํ ดับไป ถ้าย่นลงไปแล้วก็มีการเกิดดับ นี่ตรงกับ
 อุปฺปชฺชนฺติ นิรุชฺฌนฺติ เกิดดับอยู่อย่างนี้ เมื่อเกิดดับดังนี้แล้ว เอวํ หุตฺวา อภาวโต
 เอเต ธมฺมา อนิจฺจาถ ตาวกาลีกตาทิตโต เมื่อเป็นอย่างนี้ความเกิดและดับ ความดับ
 หุตฺวา อภาวโต เอเต ธมฺมา อนิจฺจาถ รูปธรรมนามธรรมเหล่านั้นไม่เที่ยง เพราะ
 ความเกิดขึ้นแล้วเพราะความมีแล้วหาไม่ รูปธรรมนามธรรมเหล่านั้นไม่เที่ยง เพราะ
 ความมีแล้วหาไม่ เพราะความเป็นเหมือนดังของขอยืม เหมือนเราท่านทั้งหลายบัดนี้
 มีเกิดมีดับเรื่อยไป รูปธรรมนามธรรมที่ได้มานี้ มีแล้วหาไม่ เพราะความเป็นดังของขอยืม
 เหมือนกันทุกคน ต้องขอยืมทั้งนั้น ผู้เทศน์นี้ก็ตักเตือนให้เขา เราๆ ทุกคนก็ต้อง
 คั่นทั้งนั้น ขอยืมเขามาใช้ไม่ใช่ของตัวเอง ความเป็นจริงเป็นอย่างนี้

เมื่อรู้ความของมันเป็นอย่างนี้แล้วท่านจึงได้รับสั่งในคาถาเป็นลำดับไปว่า สพฺเพ
 สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสตี อถ นิพฺพิหนฺตติ ทุกฺขเ เอส มคฺโค
 วิสฺสุทฺธิยา เมื่อใดบุคคลเห็นตามปัญญาว่าสังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง เมื่อนั้นย่อม
 เห็นอหนายในทุกข์ เอส มคฺโค วิสฺสุทฺธิยา นี่เป็นหนทางหมดจดพิเศษ ให้ปัญญา
 จรดลงตรงนั้นว่า สังขารเราทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง ถ้าจริงไม่เที่ยงอยู่แล้วละก็ ยึดด้วย
 ความไม่เที่ยงนั้นไว้อย่าให้หายไป ตรึกไว้เรื่อย สังขารทั้งปวงนะ ถ้ามันอยากจะโลด
 โผนละก็ สังขารของตัว ปุญฺญาภิสังขาร สังขารที่เป็นบุญ อปฺปญฺญาภิสังขาร สังขาร

เมื่อก็พูดถึงขั้นนี้ พุดถึงสังขาร นี่มาพุดถึงธรรมเสียแล้ว สฬเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ยทา ปญฺญา ย ปสฺสตี อถ นีฬพินฺทตี ทุกฺเช เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา เมื่อใดบุคคลเห็นตามปัญญาว่าธรรมทั้งหลายมีตัวตน เข้า มาเรื่องธรรมเสียแล้ว เมื่อก็ พุดสังขารอยู่ ธรรมทั้งหลายมีตัวตน เมื่อนั้นยอมเหนื่อยหน่ายในทุกข์ นี่เป็นมรรคา วิสุทฺธิ หรือ วิสุทฺธิมรรค หนทางหมดจดพิเศษ

นี่ธรรมละ ธรรมทั้งหลายมีตัวตนละ สฬเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ธรรมทั้งปวง มีตัวตน นี่มันอื่นจากสังขารไป มันสังขารคนละอย่าง สังขารอันหนึ่ง ธรรมอันหนึ่ง ไม่ใช่ อันเดียวกัน ธรรมทั้งหลายมีตัวตน ธรรมที่ทำให้เป็นตัวตน ที่จะเป็นมนุษย์นี้ก็ต้องอาศัย มนุษยธรรม ที่จะเป็นกายมนุษย์ละเอียดนี้ก็อาศัยมนุษยธรรม ธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ ธรรมที่เป็นกายทิพย์อาศัยทิพยธรรม เป็นกายทิพย์ละเอียดอาศัยทิพยธรรม ที่เป็นกาย รูปพรหมก็อาศัยพรหมธรรม ที่เป็นกายรูปพรหมละเอียดก็อาศัยธรรมละเอียดธรรมที่ทำให้ เป็นพรหม ที่เป็นอรูปพรหมก็อาศัยธรรมของอรูปพรหม คืออรูปฌาน ถึงละเอียดก็ เช่นเดียวกัน

ธรรมจะเป็นอย่างไร สังขารเป็นอย่างไร ต่างกันหรือ ต่างกัน ไม่เหมือนกัน คน ละอัน เขาเรียกว่าสังขารธรรมอย่างไรละ นั้นอนุโลม ความจริงคือธรรมนะไม่ใช่ตัว ธรรมนะไม่ใช่ตัว เราจะค้นเข้าไปเท่าไรในตัวเรานี้แน่ ค้นเท่าไรๆ ก็ไปพบดวงธรรม

ดวงธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ ไสบริสุทฺธิ เท้าฟองไข่แดงของไก่ อยู่กลางกายมนุษย์ ไสหนักทีเดียว ธรรมดวงนั้นแหละเราได้มาด้วย กาย วาจา ใจ บริสุทฺธิ ถ้าว่าไม่บริสุทฺธิ แล้วไม่ได้ธรรมดวงนั้น ธรรมดวงนั้นเราเรียกว่าธรรมแท้

ธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด ก็ได้แบบเดียวกัน บริสุทฺธิของมนุษย์ ธรรม ที่ทำให้เป็นมนุษย์ละเอียดดวงโตขึ้นไปกว่าธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์เท่าตัว ๒ เท้าฟองไข่แดงของไก่

ธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ๓ เท้าฟองไข่แดงของไก่

ธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียด ๔ เท้าฟองไข่แดงของไก่

ธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมโตกว่าอีกเท่าหนึ่ง ๕ เท้าฟองไข่แดงของไก่

ธรรมที่ทำให้เป็นรูปพรหมละเอียดก็โตขึ้นไปอีกเท่าหนึ่งอย่างเดียวกัน เป็นดวง ไสอย่างเดียวกัน ๖ เท้าฟองไข่แดงของไก่

ธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมโตขึ้นไปอีก ๗ เท้าฟองไข่แดงของไก่

ธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียดโตขึ้นไปอีก ๘ เท้าฟองไข่แดงของไก่นั้นดวงนั้นเป็นธรรม

พระพุทธเจ้าพระอรหันต์ที่ได้สำเร็จท่านเดินในกลางดวงธรรมนี้ทั้งนั้น เดินด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ ในกลางดวงธรรมนี้ทั้งนั้น ไม่เดินในกลางดวงธรรมนี้สำเร็จไม่ได้ ไปถึงกายเป็นลำดับไปไม่ได้ ดวงธรรมนี้เป็นธรรมสำคัญ ท่านจึงได้ยืนยันว่าธรรมทั้งหลายเหล่านี้ไม่ใช่ตัว แต่ธรรมถึงไม่ใช่ตัว ก็ธรรมนั้นแหละทำให้เป็นตัว ตัวอยู่อาศัยธรรมนั้นแหละ ตัวก็ต้องอาศัยดวงธรรมนั้นแหละจึงจะมาเกิดได้ ถ้าไม่อาศัยดวงธรรมนั้นมาเกิดไม่ได้

กายมนุษย์ ดวงธรรมนั้นได้ด้วยบริสุทธิ์กาย วาจา ตลอดจนใจ เป็นอัปปโพหาริกไป ด้วยบริสุทธิ์ด้วยกาย วาจา ใจ ได้ธรรมดวงนั้น

ธรรมที่ทำให้เป็นเทวดาทิ้งหยาบทิ้งละเอียดต้องเติม ท่าน ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาไปในความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ อีก มันก็ได้ธรรมที่ทำให้เป็นกายเทวดาเป็นลำดับไปทิ้งหยาบทิ้งละเอียด

ธรรมที่ทำให้เป็นพรหมละเอียดด้วยรูปฌานทั้ง ๔ ได้สำเร็จรูปฌานแล้วให้สำเร็จธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม

ธรรมเป็นรูปพรหมเล่า ทิ้งหยาบทิ้งละเอียด ก็ได้ด้วยรูปฌาน อากาสนัญญายตนะ วิญญูณัญญายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะนั้นแหละสำหรับเติมลงไปในธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ในธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมอีก จึงจะได้ธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมขึ้น ทิ้งหยาบทิ้งละเอียดดังนี้

นี่แหละว่าธรรมทั้งหลายมิใช่ตัว ไม่ใช่ตัวจริงๆ ตัวอยู่ที่ไหนละ เออ! ธรรมทั้งหลายนี้ไม่ใช่ตัวแล้วตัวไปอยู่ที่ไหนละ ตัวก็ง่าย ๆ กายมนุษย์นี่แหละเป็นตัว กายมนุษย์ละเอียดก็เป็นตัว แต่เป็นตัวผ่นออกไป กายทิพย์ก็เป็นตัว กายทิพย์ละเอียดที่กายทิพย์ผ่นออกไปก็เป็นตัว กายรูปพรหมก็เป็นตัว กายรูปพรหมละเอียดก็เป็นตัว กายรูปพรหมก็เป็นตัว แต่ว่าตัวสมมติ ไม่ใช่ตัววิมุตติ ตัวสมมติกันขึ้น เป็นตัวเข้าถึงกายธรรม กายธรรมก็เป็นตัว เข้าถึงกายธรรมละเอียด กายธรรมละเอียดก็เป็นตัวอีกนั้นแหละ เป็นชั้นๆ ขึ้นไป นั้นเข้าถึงกายธรรม กายธรรมละเอียดก็เอาตัวที่เป็นโคตรภูเข้าถึงกายธรรมพระโสดา พระโสดาละเอียด นั้นเป็นตัวแท้ๆ ตัวเป็นอริยะ เรียกว่า

อริยบุคคล พระองค์ทรงรับรอง แก่กายกรรมโคตรภูนี้ ภควโต สาวกสงฆ์ พระสาวกของพระตถาคตของพระผู้มีพระภาค

กายกรรมที่เป็นโสตา โสตาละเอียด สกทาคา สกทาคาละเอียด อนาคา อนาคาละเอียด อรหัต อรหัตละเอียด ทั้งมรรคทั้งผล นั้นเรียกว่าอริยบุคคล ๘ จำพวก นั้นเรียกว่าอริยบุคคล นี่แหละ ภควโต สาวกสงฆ์ สาวกของเราตถาคต ท่านปรากฏในโลกแล้วท่านทั้งแสวงหาพวกนี้ ถ้าได้แล้วก็ต้องจัดเป็นพวกของท่านทีเดียว ถ้ายังไม่ถึงกระนั้นท่านลดลงมา ถ้าบุคคลผู้ใดได้ถึงกายกรรม กายกรรมละเอียดนั้นก็ ภควโต สาวกสงฆ์ เหมือนกัน เรียกว่าพระพุทธรชินสาวก ไม่ใช่อริยสาวก เป็นพระพุทธรชินสาวก หรือปุถุชน ลดลงตามส่วนลงมาตามนั้น ประพฤติดีถูกต้องร่องรอยที่จะเข้าถึงธรรมกาย ธรรมกายละเอียดขึ้นไป ไม่ได้เคลื่อนเลยทีเดียว ทางนั้นไม่คลาดเคลื่อน ท่านก็อนุโลมเข้าเป็นพุทธรชินสาวกด้วยเหมือนกัน หรือจะผลักเสียเลยไม่ได้ ถ้าผลักเสียเลยละก็ ที่จะเป็นโคตรภู ธรรมกายละเอียดก็ไม่มีเหมือนกัน อาศัยความบริสุทธิ์ของพวกเราที่เป็นคฤหัสถ์บรรพชิต บริสุทธิ์จริงๆ นั้นเป็นปุถุชนสาวกของพระบรมศาสดา นี่เป็นตำรับตำรา

บัดนี้ เราจะเป็นพระสาวกของพระศาสดาบ้าง ก็ต้องขาดจากใจนะ พิรุจฉากาย พิรุจฉาวาจา ไม่ให้มีทีเดียว ให้บริสุทธิ์กาย บริสุทธิ์วาจา บริสุทธิ์ใจจริงๆ ด้วยใจของตน จะค้นลงไปสักเท่าไร ตัวเองจะค้นตัวเองลงไปเท่าไร หาความผิดทางกาย วาจา ใจไม่ได้ คนอื่นพิจารณาด้วยปัญญาสักเท่าหนึ่งเท่าใด ก็หาความผิดทางกาย วาจา ใจไม่ได้ หรือท่านมีปริสฺวิชชา รู้วาระจิตของบุคคลผู้อื่น ให้พินิจพิจารณาค้นความผิดทางกาย วาจา ใจ ของบุคคลผู้บริสุทธิ์เช่นนั้นไม่ได้ นั้นเรียกว่าปุถุชนสาวก ถ้าว่าเข้าธรรมกายแล้วเป็นโคตรภูทีเดียว ไม่ใช่ปุถุชน ไม่ใช่อริยะ ที่จะถึงอริยะต้องอาศัยโคตรภู แต่ว่ายังกลับเป็นปุถุชนได้ ยังกลับเป็นโลกียชนได้ จึงได้ชื่อว่าโคตรภูระหว่างปุถุชนกับพระอริยะต่อกัน ถ้าเข้าถึงโคตรภูแล้ว ที่จะเป็นโสตาก็คือเป็นไป ที่จะกลับมาเป็นปุถุชนก็กลับกลายเป็นโสตาก็คือถึงนั้นก่อนจึงจะเป็นไปได้

เมื่อรู้จักหลักอันนี้นี่แหละ ท่านจึงได้วางบาลีว่า ผู้ใดเห็นตามปัญญาว่าธรรมทั้งหลายไม่ใช่ตัว เหมือนธรรมทั้งสิ้นไม่ใช่ตัว เมื่อนั้นย่อมเหนียวหนำในทุกข์ ไม่ใช่ตัวแล้วจะไปเพลินอะไรกับมันเล่า มันของยืมเขามาหลอกๆ ลวงๆ อยู่อย่างนี้ เพลินไม่สนุก ปล่อยมัน อ้ายที่ปล่อยไม่ได้ก็เข้าใจว่าตัวเป็นของตัว จงปล่อยมัน เมื่อปล่อยแล้วนั้นแหละ หนทางหมดจดพิเศษ หนทางบริสุทธิ์ทีเดียว นั้นเป็นหนทางบริสุทธิ์

แท้ๆ วิสุทธิ สัพพเกสเสหิ วิสุทธิ อตถิ อญฺเฌย สาธุกัม ปฏฺิปปชฺเชถ เมื่อหมด
 จตจากกิเลสทั้งหลายได้แล้ว วิสุทธิ สัพพเกสเสหิ โหติ ทุกฺขเขหิ นินฺพฺพุติ เจตโส
 โหติ สา สนฺติ นินฺพฺพานมิตฺติ วุจฺจเร ความหมดจดความปลอดจากกิเลสทั้งหลายแล้ว
 ย่อมดับจากทุกข์ทั้งหลายเสียได้ ทุกข์เหล่านั้นดับไปแล้ว จิตก็สงบ หลุดไปจากทุกข์
 ทั้งหมด นินฺพฺพานมิตฺติ วุจฺจเร นักปราชญ์กล่าวว่า เป็นความดับคือนิพพาน แต่ว่า
 ความสงบนี้เป็นต้นของมรรคผลนิพพานทีเดียว ถ้าเข้าความหยุดความสงบไม่ได้ บรรลุ
 มรรคผลไม่ได้ ความหยุดความสงบเป็นเบื้องต้นมรรคผลนิพพานทีเดียว จะไปนิพพาน
 ได้ต้องไปทางนี้ มีทางเดียว ทางสงบอันเดียวกันนี้แหละ ท่านจึงได้ยืนยันต่อไปว่า
 นตฺถิ สนฺติปรี สุขํ สุขอื่นนอกจากหยุดจากนี้ไม่มี หยุดนิ่งกันให้หมดทั้งสากลโลก
 ไม่เอาธุระ นั่นเป็นทางบริสุทธิ์ นั่นเป็นทางไปสู่มรรคผลนิพพานแท้ๆ รู้แน่เช่นนี้แล้ว
 ย่อสั้นลงไป ท่านจึงได้ยืนยันว่า เย จ โข สมฺมทกฺขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
 เต ชนา ปารเมสฺสสนฺติ มจฺจุเชยฺยํ สุตฺตตฺริ กณฺห์ ธมฺมํ วิปฺปฬาย สุกกํ ภาเวถ
 ปญฺหิโต ก็ชนเหล่าใดประพฤติตามธรรม ในธรรมที่พระตถาคตเจ้ากล่าวแล้ว ชน
 ทั้งหมดเหล่านั้นจักถึงฝั่งคือนิพพาน อันเป็นที่ตั้งอันล่วงเสียซึ่งวัฏฏะอันเป็นที่ตั้งของ
 มัจจุ ฝั่งที่ล่วงเสียซึ่งวัฏฏะอันเป็นที่ตั้งของมัจจุสุดจะข้ามได้ คือนิพพานนั่นเอง ชน
 ทั้งหมดเหล่านั้น จักถึงซึ่งฝั่งอันล่วงเสียซึ่งวัฏฏะอันเป็นที่ตั้งแห่งมัจจุ สุตฺตตฺริ แสน
 ยากที่จะข้ามได้ ในสากลโลก ที่จะข้ามไปถึงฝั่งนิพพานนะแสนยาก ไม่ใช่เป็นของ
 ง่ายเลย

พระพุทธเจ้าท่านสร้างบารมี ๔ อสงไขยแสนกัลป์ ๘ อสงไขยแสนกัลป์ ๑๖
 อสงไขยแสนกัลป์ จึงจะข้ามวัฏสงสารได้ ถ้าคนข้ามได้บ้าง ก็แสนยากที่จะข้ามได้ ท่านจึง
 ได้วางตำราไว้เป็นเนติแบบแผนไปเป็นลำดับๆ ไปว่า สทฺธาย สีเลน จ ยา ปวทุตฺติ
 ปญฺญาย จาเคน สุเตน จูภยํ สา ตาทิสี สีลวดี อุปาสิกา อาทียติ สารมิเรว
 อตฺตโน แต่ว่าในท้ายพระคาถา บัณฑิตผู้มีปัญญาละกรรมดำเสีย ไม่ประพฤติเลย
 ที่เดียว ยังกรรมขาวให้เจริญขึ้น เด็ดขาดลงไป เหมือนภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา
 พอบวชเป็นพระเป็นเณร ขาดจากใจความชั่วไม่ทำเลย ถ้าว่าชีวิตตายเป็นตายกัน ชีวิต
 จะดับ ดับไป ทำความดีรำไป นี่พวกละกรรมดำ ประพฤติกรรมขาวแท้ๆ

อุบาสกอุบาสิกาละ เมื่อจะเป็นอุบาสกอุบาสิกาดีๆ แท้ๆ นะ พอเริ่มเป็นอุบาสก
 อุบาสิกา ก็ขาดจากใจ ความชั่วกายวาจาใจจะเด็ดขาด ไม่ทำ ชีวิตดับ ดับไป เอาความ

บริสุทธิ์ใสลงไป เอาความบริสุทธิ์ใสได้ไปสวรรค์ ไม่ต้องทุกข์กับใคร แน่นอนใจทีเดียว
 นี้อย่างชนิดนี้จะธรรมด่าเสีย ยังธรรมขาวให้เจริญขึ้น

นี่พระโพธิสัตว์เจ้าสร้างบารมีเป็น ๒ ชาติดังนี้ ละครรมด่าจริง ๆ เจริญธรรม
 ขาวจริง ๆ ไม่ยกเยื้องแปรผันไป เมื่อเป็นเช่นนี้ ตามวาระพระบาลีว่า คาทาข้างหลัง
 รับรองไว้ สทฺธาย สีเลน จ ยา ปวทุตฺติ ปญฺญาย จาเคน สุเตน จูภยํ สา
 ตาทิสี สีลวดี อุปาสิกา อาทียติ สารมิเรว อตฺตโน หญิงชายต้องแปลเป็น เอา
 เสส^๑ หญิงชายเหล่าใดเจริญด้วยศรัทธาความเชื่อมั่นในชั้นธัมมทาน ละชั่วขาดแล้ว
 ไม่กลับกลอกแล้ว เหลือแต่ดีแล้วฝ่ายเดียว แล้วเจริญด้วยศีล เจริญด้วยสุตะ นี่ก็
 เป็นฝ่ายดี เจริญด้วยจาคะ เจริญด้วยปัญญา หญิงชายเหล่าใดที่เจริญในทางจิต ด้วย
 ศีล ด้วยจาคะ ด้วยสุตะ ด้วยปัญญาแล้ว สา ตาทิสี สีลวดี อุปาสิกา หญิงชาย
 เช่นนั้นชื่อว่าประพฤติเป็นปรกติ หญิงชายเหล่านั้นชื่อว่าประพฤติเป็นระเบียบเรียบร้อย
 ดี มันในพระรัตนตรัยแท้ มันในพระรัตนตรัย อาทียติ สารมิเรว อตฺตโน ได้ชื่อ
 ว่ายึดแก่นสารของตนไว้ได้

ตรงนี้หลักต้องจำไว้ ยึดไว้ให้มั่นเชียว ไม่ให้คลาดเคลื่อนได้ ชีรฺนฺติ เว ราชฺรธา
 สุจิตฺตา อโถ สรีรมฺปิ ชรฺ อุเปติ สตมฺจ รมฺโม น ชรฺ อุเปติ ปุญฺญาภิ กยิราถ
 สุขาวหาณี ราชรถอันงดงามย่อมถึงซึ่งความเสื่อมทรามไป แม้สรีระร่างของเราท่าน
 ทั้งหลายนี้จะ สรีระร่างกายก็ย่อมเข้าถึงความทรุดโทรม ไม่ยกเยื้องแปรผันไปข้างไหน
 ทรุดโทรมหมดเหมือนกันหมดเป็นลำดับ ๆ ไป ย่อมเข้าถึงซึ่งความทรุดโทรม ธรรม
 ของสัตตบุรุษย่อมหาเข้าถึงซึ่งความทรุดโทรมไม่ ดำรงคงที่อยู่ ดังกล่าวมาแล้วนั้นเป็น
 ธรรมของสัตตบุรุษ ไม่ถึงซึ่งความทรุดโทรม ไม่สลาย ไม่เสียหาย ไม่เข้าถึงซึ่งความ
 ทรุดโทรม

เมื่อรู้ชัดเช่นนี้ควรกระทำเกิดซึ่งบุญ ปุญฺญาภิ กยิราถ ควรกระทำเกิดซึ่งบุญ
 ทั้งหลาย สุขาวหาณี อันนำความสุขมาให้ เมื่อทำบุญทั้งหลายแล้วนำความสุขมาให้
 อจฺเจหฺนฺติ กาลา กาลย่อมผ่านไป ตฺรยฺหฺนฺติ รตฺตํโย รัตติกาลย่อมล่วงไป วันก็ผ่าน
 ไป วโยคฺคฺคา อนุปฺพุพฺพิ ชหฺนฺติ กาลผ่านไป รัตริย่อมล่วงไป ชั้นของวัยย่อมละ
 ลำดับไป ชั้นของวัยเป็นไฉน เด็กเล็ก ๆ ละลำดับเด็กเรื่อยมา เป็นคนโต ๆ เป็นลำดับ

^๑ “ หญิงชายต้องแปลเป็น เอา เสส ” ข้อความส่วนนี้เป็นการอธิบายการแปลศัพท์ “อุปาสิกา” ตามหลักบาลีไวยากรณ์ เรื่องสมาส
 ว่า ตรงนี้ต้องแปลเป็นทั้ง อุปาสิกา และ อุปาสก ซึ่งหมายถึง หญิงชาย

มา หนุ่มสาวจะเป็นลำดับมา แก่เฒ่าจะเป็นลำดับมา อีกหนอยก็หมด ละลำดับอย่าง
นี้มาเรื่อย เหมือนอย่างกาลเวลาล่วงไปไม่กลับมา กาลเวลานะ อดีตกาลปีที่ล่วงไป
แล้ว ปัจจุบันกาลปีที่ปัจจุบันนี้ อนาคตกาลปีที่จะมีมาข้างหน้า ผ่านไปหมด นี่
แหละกาลผ่านไป วันเวลา วันนี้ผ่านไปบ้างแล้ว ผ่านไปแล้วเป็นอดีต ที่กำลังปรากฏ
พึงเทศน์อยู่นี้เป็นปัจจุบัน วันที่จะมีมาข้างหน้าเป็นอนาคต นั้นแหละเรียกว่ากาลเวลา
ผ่านไปๆ ราตรีล่วงไปวันหนึ่งคืนหนึ่งผ่านไปไม่ถอยกลับมาเลย ชั้นของวัยเด็กเล็กๆ
เป็นหนุ่มสาว เป็นแก่เป็นเฒ่า ก็ละลำดับเรื่อยไป ไม่ได้หยุดอยู่เลยสักนิด ไม่รอใคร
เลย เอ็งจะรออย่างไรก็ตามเกิด ข้าไม่รอเจ้า ความจริงเป็นอย่างนี้ ก็ต้องละลำดับ
ไป เอตํ ภยํ มรณํ เปกฺขมาโน ผู้มีปัญญาเห็นเหตุอันเป็นภัยในความตายที่เดียว
ไ้กาลเวลาผ่านไป ราตรีล่วงไป ชั้นของวัยละลำดับไป นั้นเป็นภัยในความตายเทียวนะ
ตัวตายที่เดียวไม่ใช่ตัวอื่นละ เมื่อรู้ชัดเช่นนี้ เมื่อรู้ชัดจริงลงไปเช่นนี้แล้วอย่ามุงอื่น
มุงแต่บำเพ็ญการกุศลไป ที่จะนำความสุขมาให้แท้ๆ ไม่ต้องไปสงสัย เอตตฺถกานมฺปิ
ปาจํ อตฺถํ อญฺญา ย สาธุกํ ปฏิปชฺเชถ เมธาวิ อโมหํ ชีวิตํ ยถาติ ผู้มี
ปัญญาได้รู้เนื้อความของบาลีแม้เพียงเท่านั้นก็ดีแล้ว สาธุกํ ยังประโยชน์ให้สำเร็จ

ผู้มีปัญญารู้ความของบาลีเพียงเท่านั้นก็ดีแล้ว พึงปฏิบัติชีวิตของตนไม่ให้ไร้ประ
โยชน์ พึงปฏิบัติตามเป็นอยู่ของตนในวันหนึ่งๆ ให้มีประโยชน์อยู่รำไป ไม่ให้ไร้
ประโยชน์ ถ้าปล่อยความเป็นอยู่ของตนให้ไร้ประโยชน์ละก็เป็นลูกศิษย์พญามาร เป็นบ่าวของ
พญามาร ไม่ใช่เป็นลูกศิษย์พระ บ่าวพระ เป็นลูกพญามาร เป็นบ่าวพญามาร พึงปฏิบัติชีวิต
ของตน อโมหํ ไม่ให้ไร้ประโยชน์ ไม่ให้เปล่าประโยชน์จากประโยชน์ที่เดียว ให้มี
ประโยชน์อยู่เสมอในความบริสุทธิ์ ในธรรมที่ขาวอยู่เสมอไป ไม่ให้คลาดเคลื่อน นี่
พระองค์ได้เตือนเราท่านทั้งหลาย แม้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วตั้งนานก็ยังเตือน
เราท่านทั้งหลายอยู่ชัดๆ อย่างนี้ เราพึงปฏิบัติตามเถิด สมกับพบพระบรมศาสดา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมาตามวาระพระบาลี คลีความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบาย
พอสมควรแก่เวลา เอเตน สจฺจวชฺเชน ด้วยอำนาจความสัตย์ที่อ้างธรรมปฏิบัติมา
ตั้งแต่ต้นจนวสานนี้ สทา โสตุถิ ภวนฺตุ เต ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่าน
ทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควร
แก่เวลา สมมติยุติธรรมิกถาเพียงแค่นี้

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

รวมพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)